

Comparison of the Teaching of Compulsory Modern Foreign Languages in Primary Schools in European Countries

Mustafa ŞEVİK*

ABSTRACT. The teaching of compulsory modern foreign languages in primary schools in the European countries, especially during the last decade, has been a top issue on the educational agenda. As a natural result of the importance given to the teaching of modern foreign languages, we encounter the teaching of compulsory modern foreign languages in primary schools as a common practice in Europe. Since Turkey, as in its other social systems, struggles on accordance with EU countries on its educational system, it is crucial that the arrangements and applications in European primary schools in relation to the teaching of compulsory modern foreign languages in primary schools should be known. Therefore, in this study the current situation in relation to the teaching of compulsory modern foreign languages in primary schools in thirty European countries are comparatively studied on the issues of; starting age to compulsory foreign language teaching, the most taught foreign language, time and duration devoted to the teaching of modern foreign languages, who teaches modern foreign languages and pre-service teacher education as well as priority issues in the modern foreign language in primary school curricula.

Key Words: Primary school, teaching of compulsory modern foreign languages, Europe, teaching foreign languages

---

* Assist.Prof.Dr. Mehmet Akif Ersoy University Faculty of Education,
msevik@mehmetakif.edu.tr

SUMMARY

Introduction: The teaching of modern foreign languages in primary schools (MLPS) has, especially during the last decade, occupied a very important place on European educational policies and therefore is a common practice throughout Europe (Sharpe, 2001). One of the main reasons for this situation is the creation of the single European market and currency, the relaxing of trade restrictions and closer political and industrial links. The recent resurgence of interest in MLPS in almost every country in Europe reflects a growing realization that pupils need to be equipped with the competences, attitudes and skills to cope successfully with the social and economic changes which are transforming life in Europe (Driscoll, 1999). In seeking to capitalize on the perceived opportunities of a new Europe, policy-makers opted for an expansion of foreign language teaching in their schools. Starting the process in primary schools would ensure extra time for pupils to develop competence in a first foreign language or allow a second or even third foreign language to be taught to many more pupils throughout their school careers (Low, 1999).

The aim of this article is to scrutinize the teaching of compulsory MLPS in Europe under five sections. The first section examines the starting age to compulsory MLPS across Europe; the second examines the most taught MLPS across Europe; the third examines the time and duration issues in relation to MLPS across Europe; the fourth deals with the issues of teachers and initial teacher education; and the final section examines the priority issues in MLPS curricula.

Starting age to compulsory MLPS in Europe: Pupils in Europe are learning foreign languages at an increasingly early age and, in most countries, all children have a chance to learn at least two during their compulsory education (Eurydice, 2005). In several countries, a foreign language is taught as a compulsory subject from the first year of primary education onwards, or even earlier in some Autonomous Communities in Spain. The Autonomous Communities, along with schools in Estonia, the Netherlands, Finland and Sweden, are to some extent free to determine the year in which the first language is introduced as a compulsory subject. Not all pupils therefore begin foreign language learning as soon as they attend primary school. This has however been the case in Luxemburg, Malta and Norway (see Table 1).

Along with the expansion of foreign language teaching into primary schools, there has also been a decrease in the overall averages of starting age to compulsory MLPS across Europe. Thus, the average starting age to compulsory MLPS has decreased from 9,8 in 1974 to 8,2 in 2003 (see Figure 1). Generally speaking, the teaching of MLPS has almost decreased two years since 1974 (Eurydice, 2005).

The most taught modern foreign language in primary schools in Europe: English is the most taught foreign language in virtually all countries across Europe (see Table 2 and 3). Furthermore, in both primary and secondary education its dominant position is becoming even stronger, especially in the countries of central and Eastern Europe (Eurydice, 2005). It is taught as a compulsory subject in eleven

countries and in seven countries, it is taught to 50% or more of all pupils at this level. The overall proportion of English language teaching across Europe is 71%. The remaining 29%, to a large extent are French and German, as well as other fairly wide variety of languages on offer (see Table 4).

Time and duration of modern foreign languages in primary schools in Europe: The average time (in hours) for the teaching of compulsory MLPS in Europe is 56,7 (see Table 5). Few countries lie outside this time allocation range. The most extreme cases are Lithuania (with 13 hours) and Luxemburg (351 hours). The average ratio of MLPS in general primary curriculum is 7,3 (see Table 6). The most extreme cases are Lithuania (2,4%) and Luxemburg (39,3%). The average teaching time (in hours) for modern foreign languages in general compulsory education is 623,2 and the average duration (in years) is 7,3 (see Table 7).

Modern foreign language teachers and pre-service education in Europe: MLPS are taught by general non-specialist teachers, semi-specialist teachers or by specialist teachers in Europe. However, in the majority of European countries foreign languages are taught in primary education by general teachers, who are qualified to teach all (or almost all) subjects in the curriculum. There seems to be two main routes into teacher education across Europe; ISCED 5A (4 years or more with academic orientation) and ISCED 5 B (mostly 3 years with vocational orientation) (see Table 8). Education authorities may recommend that institutions for pre-service teacher education offer certain courses or activities enabling teacher candidates to acquire the skills needed to teach foreign languages. The focus here is on the following four activities or training components: learning one or several foreign languages; theoretical courses on the teaching of foreign languages; in-school language teaching placements; and a period spent in a target language country (Eurydice, 2005). The focus however is on methodological courses and practical training (see Table 9).

Priorities in MLPS curricula in Europe: Communication in a foreign language calls for proficiency in a whole set of relevant skills. All official curricula for foreign languages express the core aims related to such skills in terms of the four major skills of listening, speaking, reading and writing (Eurydice, 2005). Where priorities are evident, they are almost always focused on the skills of listening and speaking, especially in primary education (see Table 10). The countries in which the curriculum explicitly states that equal importance should be attached in learning to each of the four major skills are mostly those in which pupils are taught the first compulsory foreign language from the age of nine and over.

Conclusion: It seems that MLPS will occupy an important place in the educational policies of the European countries for many more years and in the coming years will start even earlier in many of the countries across Europe. There seems to be a general agreement in relation to the content of the MLPS curricula across Europe. However, there are different views and practices in relation to the issues of priorities and teachers of MLPS. Therefore, more research on these issues needs to be carried out and the data from these researches should guide the educational policies across Europe in relation to MLPS.

Avrupa Ülkelerinde İlköğretim Birinci Kademe Zorunlu Yabancı Dil Öğretiminin Karşılaştırılması

Mustafa ŞEVİK*

ÖZ. İlköğretim birinci kademe zorunlu yabancı dil öğretimi Avrupa ülkelerinin eğitim politikaları içerisinde, özellikle son on yıldan bu yana, oldukça önemli bir yere sahip olur hale gelmiştir. Yabancı dil öğretimine verilen bu önemin doğal bir sonucu da Avrupa’da ilköğretim birinci kademe zorunlu yabancı dil öğretiminin çok yaygın bir uygulama olarak karşımıza çıkıyor olmasıdır. Türkiye, diğer toplumsal sistemlerinde olduğu gibi eğitim sisteminde de AB’ye uyum sağlama çabasında olduğundan, Avrupa’daki ilköğretim birinci kademe yabancı dil öğretimi alanındaki düzenlemelerin ve uygulamaların bilinmesi önemli bir gerekliliktir. Bu nedenle bu çalışmada, otuz Avrupa ülkesinin ilköğretim birinci kademesindeki mevcut durum zorunlu yabancı dil öğretimine başlama yaşı, en çok öğretilen yabancı dil, yabancı dillerin öğretimi için ayrılan süre, yabancı dilleri kimin öğrettiği ve hizmet-öncesi eğitim süreci ile öğretim programlarında yer alan öncelikler konularında karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Anahtar Sözcükler: İlköğretim birinci kademe, zorunlu yabancı dil öğretimi, Avrupa, yabancı dil öğretimi

---

* Yrd.Doç.Dr. Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Eğitim Fakültesi, msevik@mehmetakif.edu.tr

GİRİŞ

Sharpe'nin (2001) da belirttiği gibi ilköğretim birinci kademede yabancı dil öğretimi özellikle son on yıldan bu yana Avrupa ülkelerinin eğitim politikaları içerisinde çok önemli bir yere sahip olur hale gelmiş ve çoğu ülkede de yaygın bir uygulama biçimine dönüşmüştür. Bu durumun başlıca nedeni, Avrupa ortak pazarının ve parasının yaratılması, ticari sınırlamaların gevşemesi ve yakınlaşan politik ve endüstriyel ilişkilerin kültürler arası iletişimin değerini daha da arttırmış olmasıdır. Yabancı dillerin öğretilmesi de bu sürecin vazgeçilmez bir bileşenidir. Driscoll'un (1999) da öne sürdüğü gibi, neredeyse bütün Avrupa ülkelerinde ilköğretim birinci kademe yabancı dil öğretilmesine giderek artan ilgi de Avrupa yaşamına şekil veren sosyal ve ekonomik değişimlerin farkına varıldığı ve öğrencilerin bu doğrultuda gerekli olan donanım, tavır ve becerilerle donatılmaları gerektiğinin bir yansımasıdır.

Yabancı dil programlarının eğitim sürecinin geneline yapacağı katkıyı iki farklı şekilde ele almak mümkündür. Birincisi, herhangi bir yabancı dilde edinilecek olan bilgi ve beceri sayesinde bireyin o dilde yazılmış olan tüm eserlere erişiminin sağlanmasıdır. 19. yüzyılda Latince ve eski Yunanca dillerinin öğretim programlarına dahil edilmesinin temel nedeni budur. 20. yüzyılın başlarından itibaren de modern yabancı dillerin (örn. Fransızca, Almanca, İngilizce v.b.) öğretilme nedeni bu durumdur. Ancak 20. yüzyıl boyunca modern yabancı dillerin öğretilme nedeni ile ilgili tamamen farklı ikinci bir neden oluşmaya başlamıştır. Bu yeni durum sonucunda, 20. yüzyılın ortalarından itibaren yabancı dil öğretiminin temel nedeninin bireylerin etkili iletişim kurmaları olması gerektiği görüşü yaygın olarak kabul görür hale gelmiştir (Sharpe, 2001).

Bu düşünce değişikliği gerek öğretim yöntemlerinin gerekse yabancı dil öğretim programlarının yeniden şekillendirilmesiyle devam etmiştir. Tüm bunların etkisi altında yabancı dil öğretiminin çok daha erken yaşlardan itibaren başlatılması ve ilköğretim birinci kademe içerisine dahil edilmesi çok yaygın rastlanan bir uygulamaya dönüşmüştür. 1990'ların başından itibaren Avrupa'da ilköğretim birinci kademe yabancı dil öğretilmesine olan ilginin artması, oluşmakta olan bu "yeni Avrupa'nın sunduğu olanaklarla doğru orantılıdır. Driscoll'un (1999) da belirttiği gibi, bu yeni duruma ayak uydurmak isteyen politikacılar yabancı dil öğretiminin ilköğretim birinci kademeye doğru genişletmeye başlamışlardır. Yabancı dil öğrenme deneyiminin bu seviyeden başlatılması ile öğrencilerin birinci yabancı dilde ileri seviyelere ulaşmalarına ve hatta zorunlu eğitim sürecinin geneli içerisinde ikinci veya üçüncü yabancı dillerin öğrenilmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Driscoll ve Frost (1999) yabancı dil öğrenmenin hangi yaşta olunursa olunsun çok değerli bir kazanım olduğunu ifade etmişlerdir. Yabancı dil iletişim kurma olanağı sağladığı gibi entelektüel bir güdüleyici ve eğlence kaynağıdır. Bireylerin farklı kültürlerle bakış açılarını genişleterek kendi dil ve kültürleri hakkında

bilinçlenmelerine yardımcı olur. Ayrıca, yabancı dil öğrenmeye küçük yaşlardan itibaren başlamanın bazı avantajları vardır. Yabancı dil öğrenmek uzun bir süreç gerektirir, bu nedenle küçük yaşlardaki öğrencilerin çalışma hayatının zorluklarına maruz kalmadan önce yabancı dil öğrenmeleri için en üst düzeyde olanak sağlanmalıdır. İlköğretim birinci kademe yabancı dil öğretilmesine yönelik yaygın uygulamaların kısmen de olsa dayanak noktası “pratik yapmak mükemmelleştirir” (practice makes perfect) ve “ne kadar erken o kadar iyi” şeklindeki genel inanışlardır. Böylece öğrenciler yabancı dil öğrenmek için çok daha fazla zaman geçirecek ve pratik yapma olanağına sahip olacaklardır (Driscoll, 1999).

Yabancı dil öğrenirken aktif olarak geçirilen zaman dilde yüksek seviyelere ulaşılmasında önemli bir etkidir. Johnstone’un (1999) aktardığı araştırma bulguları zaman-edinim ilişkisini gözler önüne sermektedir. Bunun yanı sıra küçük yaşlardaki öğrencilerin özellikle işitsel ve sözel performanslarının, büyüklerden daha üstün olduğunu destekleyen araştırmalar bulunmaktadır (bkz. Hawkins, 1987; Singleton, 1989). Küçük yaşlardaki öğrencilerin üstün bir “ses sistemine” sahip oldukları ve böylece farklı sesleri çok daha doğru bir şekilde taklit edebildikleri görülmektedir. Yaş ilerledikçe taklit yeteneğinde meydana gelen azalma, ileri yaşlardaki dil öğrencilerinin, hedef dildeki sesletimlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Tahta ve diğ., 1981; Vilke, 1988).

Bu çalışmada ilköğretim birinci kademe zorunlu yabancı dil öğretiminin hızla önem kazanarak yaygınlaştığı bir ortamda Avrupa’daki ilköğretim birinci kademe zorunlu yabancı dil öğretiminin durumu beş ana boyutuyla karşılaştırılarak ortaya konulmaya çalışılacaktır. Ana hatlarıyla, karşılaştırma şu başlıklar altında toplanmaktadır:

1. Avrupa’da zorunlu yabancı dil öğretime başlama yaşı,
2. Avrupa’da ilköğretim birinci kademe en çok öğretilen zorunlu yabancı dil,
3. Avrupa’da ilköğretim birinci kademe yabancı dillerin öğretimi için ayrılan süre,
4. Avrupa’da ilköğretim seviyesinde yabancı dilleri kim öğretmektedir ve hizmet-öncesi eğitim süreci,
5. Avrupa’da ilköğretim birinci kademe zorunlu yabancı dil öğretim programlarında belirtilen öncelikler.

1. Avrupa’da Zorunlu Yabancı Dil Öğretime Başlama Yaşı

Avrupa ülkelerinin hemen hepsinde, öğrenciler ilköğretim birinci kademedен itibaren yabancı dil öğrenmek zorundadır. 2002/03 yıllarında İrlanda ve Birleşik Krallık (İskoçya) dışındaki bütün ülkelerde, öğrencilerin hepsi yüksek öğrenime başlamadan önce en az bir yabancı dili zorunlu olarak öğrenmek zorundadır. İrlanda’da bütün öğrencilerin İrlanda’ca ve İngilizce öğrenmelerine rağmen bu iki dil yabancı dil olarak görülmemektedir. İhtiyaçlara bağlı olarak, zorunlu yabancı dil

öğretimi Belçika (Flaman bölgesi), Slovakya ve Birleşik Krallık dışındaki bütün ülkelerde ilköğretim birinci kademe başlar. Ancak burada adı geçen ülkelerdeki uygulamaya bakılacak olursa, ilköğretim birinci kademe içerisinde zorunlu olmasa bile yabancı dil öğretilmeye başlandığı görülecektir (Eurydice, 2005).

Bazı ülkelerde ise zorunlu yabancı dil öğretiminin ilköğretim birinci kademe birinci sınıftan itibaren başlatıldığı, hatta İspanya'nın bazı otonom bölgelerinde yabancı dil öğrenmeye başlama yaşının çok daha erken olduğu görülmektedir. Otonom bölgelerde, Estonya'da, Hollanda'da, Finlandiya'da ve İsveç'te bulunan ilköğretim birinci kademe okulları ise, yabancı dilin hangi yaşta başlatılacağına kararlaştırılmasında belli oranlarda özgürdürler. Bu nedenle buradaki öğrencilerin hepsi okula başlar başlamaz yabancı dil öğrenmek zorunda değildirler (Eurydice, 2005).

Gerçekleştirilen eğitim reformları sonucunda, durum hızlı bir şekilde değişim göstermektedir. 2003/04 yılından itibaren Bulgaristan'da ve 2004/2005 yılından itibaren ise Belçika'da (Flaman bölgesi) ilköğretim birinci kademe yabancı dil öğretimi zorunlu hale getirilmiştir. Yabancı dil öğrenimine başlama yaşı Danimarka'da 9, Yunanistan'da ise 8 olarak öne çekilmiştir. Belçika (Alman bölgesi, 8 yaş), Almanya Baden-Wurtemberg (6 yaş), İtalya (7 yaş) ve Avusturya'daki (6 yaş) öğrencilere artık ilköğretim birinci sınıftan itibaren zorunlu olarak yabancı dil öğretilmektedir (Eurydice, 2005). Tablo 1 yabancı dil öğretiminin, 30 Avrupa ülkesinde hangi yaşta başladığını özetlemektedir.

Bazı Avrupa ülkelerinde öğrenciler birinci sınıftan itibaren, hatta okul öncesinden itibaren yabancı dil öğrenmeye başlamak zorundadır. Aslında yabancı dillerin geçmişe kıyasla çok erken yaşlardan itibaren başlatılmasına yönelik olan bu eğilim çoğu eğitim sisteminde açıkça görülmektedir. Bu çalışmaya konu edilen Avrupa ülkelerinde zorunlu yabancı dil öğretiminin, başlama yaşı göz önünde bulundurularak son otuz yıldaki aritmetik ortalamalarına bakılacak olursa, zorunlu yabancı dilin erken yaşlarda başlatılmasına olan eğilim kendiliğinden görülecektir. Şekil 1 bu durumu özetlemektedir.

Şekil 1¹: Avrupa'daki Öğrencilerin zorunlu veya seçmeli olarak yabancı dil öğrenmeye başladıkları yaş

Ülke	Yaş	Ülke	Yaş
Belçika Fransız toplumu	10	Malta	5
Brüksel'de yaşayan Fransız toplumu	8	Hollanda	5/10 ⁶
Belçika Alman toplumu	8	Avusturya	6
Belçika Flaman toplumu	10	Polonya	10
Brüksel'de yaşayan Flaman toplumu	8	Portekiz	10
Çekoslovakya	9	Slovenya	9
Danimarka	9	Slovakya	10
Almanya	8/10 ²	Finlandiya	7/9 ⁷
Estonya	7 ³	İsveç	7 ⁸
Yunanistan	8	Birleşik Krallık (UK)- İngiltere ve Kuzey İrlanda	11
İspanya	3/8 ⁴	UK- Galler	11
Fransa	8/10 ²	UK- İskoçya	10 ⁹
İrlanda	- ⁵	İzlanda	10
İtalya	7	Liechtenstein	8
Kıbrıs	9	Norveç	6
Letonya	9	Bulgaristan	8
Litvanya	9	Romanya	9
Lüksemburg	6	Macaristan	9

¹ Bu tablo Eurydice, 2005, s. 24'den uyarlanmıştır.

⁶ Hollanda'da zorunlu yabancı dil öğretimi 10 yaşında başlatılmaktadır, ancak 5 yaşından itibaren değişken başlama yaşı uygulanmakta olup, karar okullara bırakılmıştır.

² Almanya'da ve Fransa'da zorunlu yabancı dil öğretimi 10 yaşında başlar, ancak bunun 8 yaşında başlatılmasına yönelik çalışmalar hızla devam etmektedir. Ayrıca Almanya Baden-Württemberg'de Ağustos 2003'den itibaren 6 yaşında zorunlu yabancı dil eğitimi başlatılmaktadır. Fransa'da ise Eylül 2005'den itibaren zorunlu yabancı dil öğretiminin 5 yaşında başlatılması yönünde karar alınmıştır.

⁷ Finlandiya'da zorunlu yabancı dil öğretimi genelde 9 yaşında başlar, ancak 7 yaşından itibaren değişken başlama yaşı uygulaması yapılmaktadır, karar okullara bırakılmıştır.

³ Estonya'da yabancı dil öğretimine başlanması için kesin bir yaş belirtilmemekle birlikte, 7-8 ve 9 yaş grupları için hedefler konulmuş ve okullar kaç yaşında başlayacaklarına kendileri karar vermektedir. Genel olarak değerlendirildiğinde zorunlu yabancı dil eğitimi 7 yaşında başlamaktadır.

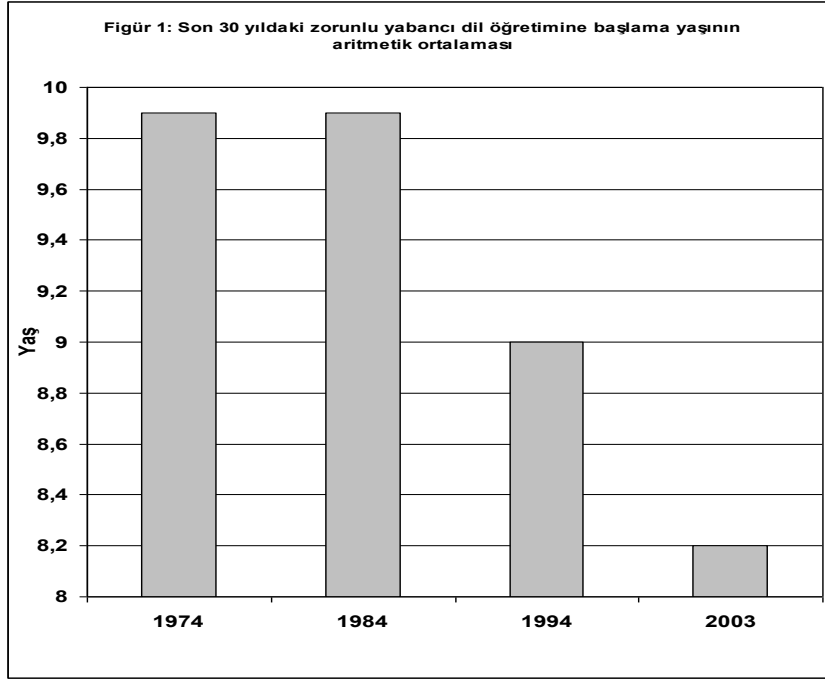
⁸ İsveç'te değişken başlama yaşı uygulanmakta olup, zorunlu yabancı dil öğretimi 7-8-9 ve 10 yaşlarında da başlatılabilir.

⁴ İspanya genelinde başlama yaşı 8 olmakla birlikte, bazı otonom bölgelerde ve okulların çoğunda değişken başlama yaşı uygulanmaktadır, bu 3 yaşına kadar inebilmektedir.

⁹ İskoçya'da yabancı dil öğretimi her ne kadar zorunlu olmasa da, 2000 yılında alınan bir kararla en geç 10 yaşından itibaren başlatılması gerektiği belirtilmektedir. Uygulamada ise yabancı dil öğretimi okulların olanakları dâhilinde çok daha erken yaşlarda başlatılmaktadır. Yabancı diller diğer derslere entegre edilmiştir, böylece ayrıca bir yabancı dil dersine gerek duyulmamaktadır.

⁵ Programda zorunlu yabancı dil yoktur. İrlanda'ca ve İngilizce eş zamanlı öğretilmekte olup, İngilizce yabancı dil olarak sayılmamaktadır.

Şekil 1’de görüldüğü gibi, Avrupa’da son otuz yıl içerisinde zorunlu yabancı dil eğitimine başlama yaşı ortalaması 9,9’dan 8,2’ye gerilemiştir. 1974 Avrupa’ında yaklaşık 10 yaşında başlayan zorunlu yabancı dil eğitimi, günümüz Avrupa’ında neredeyse ortalama sekiz yaşında başlatılmaktadır. Bir başka deyişle zorunlu yabancı dil eğitimi yaklaşık üç dönem önceye çekilmiştir (19 ay). Şekil 1 incelendiğinde, iki önemli düşüş olduğu görülmektedir. Birincisi 1984–1994 arası 0,9’luk bir düşüş, ikincisi ise 1994–2003 arasındaki 0,8’lik düşüştür. Bu durum Avrupa’daki bütünleşme çabalarıyla paralellik göstermektedir. Avrupa’daki genel eğilim, en az bir zorunlu yabancı dil öğretimi için geçirilecek olan sürenin arttırılması ve dolayısı ile zorunlu yabancı dil öğretimine başlama yaşının giderek daha erkene alınması yönündedir. 1994–2003 yılları arasında en az bir zorunlu yabancı dil öğretilmesi için geçirilecek olan süre ortalama 8,4’dan 9 yıla çıkmıştır. Yıllar bazında incelenecek olursa, zorunlu yabancı dil öğretilmesi için geçirilen süre 1974 ve 1984’de ortalama 7 yıl, 1994’de 8,4 yıl ve 2003’de ise 9 yıldır. Bu da yaklaşık iki dönem daha fazla yabancı dil öğretilmesi anlamına gelmektedir. Özetle, günümüz Avrupa’ında zorunlu yabancı dil eğitimi geçmişe kıyasla çok daha erken yaşlarda başlatılmakta ve daha uzun sürmektedir (Eurydice, 2005).

Avrupa ülkelerinin çok büyük bir bölümünde zorunlu yabancı dile başlama yaşı son otuz yıl içerisinde ya aynı kalmış ya da kademeli olarak düşürülmüştür. Bir iki örnek verilecek olursa: Almanya’da 1974’de 10 olan başlama yaşı, 1984 ve 1994’de sabit kalmış ve sonra 8’e çekilmiştir, Estonya’da ise 1974’de 11 olan

başlama yaşı, 1984'de 10'a 1994'te 9'a ve 2003'de ise 7'ye düşürülmüştür. Yine çoğu Avrupa ülkesinde bu değişikliklerin büyük bir bölümü 1984 sonrası yaşanmıştır. Bu genel eğilimle paralellik göstermeyen birkaç ülke bulunmaktadır. Örneğin, Slovakya'da 1974'de 9 olan başlama yaşı 1984'den itibaren 10'a çıkarılmıştır; İzlanda'da 1974'de 10 olan başlama yaşı 1984 ve 1994 yıllarında 11'e çıkarılmış ve 2003'te ise tekrar 10'a düşürülmüştür; Romanya'da ise 1974'de 8 olan başlama yaşı 1984'de 11'e çıkarılmış 1994'de 8'e düşürülmüş ve 2003'de ise 9 olarak belirlenmiştir.

1974 ve 2003 yılları arasında zorunlu yabancı dillerin öğretilmesi için geçirilen süre bazı ülkelerde iki yıldan daha fazla artış göstermiştir. Örneğin; İspanya, İtalya, Avusturya, İsveç ve Norveç'te bu artış dört yıl ve biraz daha fazladır. Örnek verilen bu ülkelerde, İsveç dışında, artışın tek nedeni zorunlu yabancı dillerin çok daha erken yaşlardan itibaren başlatılıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Özellikle son on yılda, ilköğretim birinci kademede öğrenim gören öğrencilerin en az bir yabancı dil öğrenmelerine olanak sağlanması neredeyse bütün Avrupa ülkelerinde artmıştır. Merkezi ve Doğu Avrupa ülkelerinin yanı sıra Danimarka, İspanya, İtalya ve İzlanda'da ilköğretim aşamasının tamamında en az bir yabancı dil öğrenen öğrenci yüzdelerinde çok belirgin artışlar gerçekleşmiştir. Bazı ülkelerde bu artışın en açık nedeni, yabancı dillerin zorunlu olarak erken aşamalardan itibaren öğretilmesi için yapılan reformlardır (Eurydice, 2005).

2002/03 yılı itibariyle Avrupa ülkelerinin çok büyük bir bölümünde ilköğretim birinci kademe seviyesindeki öğrencilerin yarısı (hatta bazı ülkelerde yarıdan fazlası) ilköğretim birinci kademede en az bir yabancı dil öğrenmeye başlamaktadırlar. Lüksemburg'da ilköğretim birinci kademe öğrencilerinin %80'i bu seviyede iki ve daha fazla yabancı dil öğrenmektedirler. Estonya, Finlandiya, İsveç ve İzlanda'daki ilköğretim birinci kademe öğrencilerinin en az %10'u da bu durumdadır. Öğrencilerin %80'den fazlasının en az bir zorunlu dil öğrenmeye başladıkları tüm Avrupa ülkelerinde, zorunlu yabancı dil eğitimi ikinci hatta birinci sınıftan itibaren başlatılmaktadır (Bkz. Tablo 1). Birkaç örnek verilecek olursa İtalya'daki öğrencilerin %83'ü, İspanya'daki öğrencilerin %87'si, Malta, Avusturya ve Norveç'teki öğrencilerin ise tamamı ilköğretim birinci kademe birinci sınıftan itibaren yabancı dil öğrenmektedirler (Eurydice, 2005).

2. Avrupa'da İlköğretim Birinci Kademe En Çok Öğretilen Zorunlu Yabancı Dil

Bu çalışmaya konu edilen Avrupa ülkeleri içerisinde en çok öğretilen yabancı dil İngilizcedir ve neredeyse tüm ülkelerde yabancı dil olarak öğretilmektedir. İngilizce 11 ülkede ilköğretim seviyesinde zorunlu yabancı dil olarak, 7 ülkede ise ilköğretim öğrencilerinin %50'sinden daha fazlasına öğretilmektedir, geri kalan ülkelerde ise (Birleşik Krallık ve İrlanda hariç) farklı oranlarda öğretildiği görülmektedir (bkz. Tablo 2 ve Tablo3).

Genel olarak Avrupa’da ilköğretim seviyesinde yabancı dil olarak İngilizcenin ülkeler bazında öğretilme oranı Tablo 2 özetlemektedir.

Her ne kadar İngilizce, Avrupa’da en çok öğretilen yabancı dil olsa da farklı diğer diller de yabancı dil olarak öğretilmektedir. Örneğin, Lüksemburg’da en çok öğretilen yabancı dil Almancadır. Merkezi ve Doğu Avrupa’da yer alan diğer dört ülkede ise (Çekoslovakya, Macaristan, Polonya ve Slovakya) ilköğretim seviyesinde yabancı dil olarak Almanca öğrenen öğrencilerin oranı %10’dan daha fazladır. Belçika’da yaşayan Flaman toplumunda ve İrlanda’da ise en çok öğretilen yabancı dil Fransızcadır. İlköğretim seviyesinde yabancı dil olarak Fransızca öğrenen öğrencilerin oranı Belçika Flaman toplumu, Lüksemburg ve Romanya’da %10’dan daha fazladır (Eurydice, 2005).

Tablo 2*: Avrupa’da İlköğretim Seviyesinde İngilizcenin Öğretilme Oranı

Ülke	Oran	Ülke	Oran
Belçika toplumu	Fransız 10	Malta	100
Çekoslovakya	35	Hollanda	100
Danimarka	100	Avusturya	98
Almanya	100	Polonya	55
Estonya	70	Portekiz	35
Yunanistan	100	Slovenya	40
İspanya	85	Slovakya	25
İtalya	100	Finlandiya	70
Kıbrıs	100	İsveç	100
Letonya	60	İzlanda	100
Lituanya	50	Norveç	100
Macaristan	30	Bulgaristan	25
Romanya	35	Liechtenstein	100

2003/04 yılı itibariyle, zorunlu yabancı dil olarak İngilizce öğretilen ülkelerin çoğu bu eğitim politikasına 1982/83 yılında geçmiştir. Ancak, Yunanistan, Letonya ve Liechtenstein bunun dışındadır. İtalya’daki ilköğretim öğrencileri ise 2003/04 yılından itibaren birinci sınıfta zorunlu yabancı dil olarak İngilizce öğrenmeye başlamışlardır. Zorunlu yabancı dillerin öğretilmesi yönünde politika izleyen ülkelerdeki eğilim, Avrupa’daki öğrencilerin yabancı dil olarak İngilizce öğrenmeleri yönündeki kararlılığı göstermektedir (Eurydice, 2005). İngilizcenin dışında zorunlu yabancı dil olarak öğretilen diğer diller ise Fransızca ve Almancadır. 15 ülkede ise belirlenmiş bir zorunlu yabancı dil bulunmamakla birlikte, öğretim programlarında yabancı dil dersleri yer alır ve okullar olanakları ve ihtiyaçları doğrultusunda öğretecekleri bir yabancı dil seçerler. Bu durum Tablo 3 ve Tablo 4’de özetlenmektedir.

* Bu Tablo Eurostat, New Cronos, 2004 ve Eurydice, 2005’den uyarlanmıştır. Diğer ülkelerden ilgili veri bulunmamaktadır.

Tablo 3*: 2003/04 Yılında Avrupa Ülkeleri Bazında Zorunlu Olan Yabancı Diller

Ülke	İngilizce	Fransızca	Almanca
Belçika toplumu	Alman	√	
Belçika toplumu	Flaman	√	
Danimarka	√		
Almanya	√		
Yunanistan	√		
İtalya	√		
Kıbrıs	√	√	
Letonya	√		
Lüksemburg	√	√	√
Malta	√		
Hollanda	√		
İsveç	√		
İzlanda	√		
Liechtenstein	√	√	
Norveç	√		

Tablo 3'te belirtilen ülkelerdeki zorunlu yabancı dillerin yanı sıra diğer ülkelerin (bkz. Tablo 4) öğretim programlarında da seçmeli olarak sunulan benzer ve farklı diğer diller yer almaktadır. Tek fark bu ülkelerin eğitim bakanlıkları tarafından herhangi bir yabancı dilin zorunlu olarak belirlenmemiş olmasıdır. İngilizcenin zorunlu olarak öğretilmediği ülkelerde bile, İngilizcenin seçmeli ders olarak çok fazla öğretildiği göze çarpmaktadır. Tablo 3'te belirtilen 15 ülkede de zorunlu yabancı dillerin yanı sıra, farklı seçmeli diller önerilmektedir. Karışıklık yaratmamak için bu ülkelerde önerilen seçmeli yabancı diller Tablo 4'e dahil edilmemiştir.

Fransa'da zorunlu yabancı dil olmamasına rağmen, 13 farklı yabancı dil seçeneği olduğu görülmektedir. Kıyaslanan 30 Avrupa ülkesi arasında en çok seçeneğin olduğu ülke bu nedenle Fransa'dır. Buraya kadar sunulan verilerden anlaşılacağı üzere Avrupa ülkelerinden 14'ünde öğrencilerin öğrenecek olduğu yabancı dil zorunlu olarak önceden belirtilmiştir (bkz. Tablo 3). Bu eğilim merkezi ve Doğu Avrupa'da yer alan ülkeler için geçerli değildir ve sadece Letonya'da zorunlu yabancı dil belirlenmiştir. Zorunlu yabancı dilin belirtildiği ülkelerin neredeyse hepsinde (Belçika Alman toplumu dışında), bu dil İngilizcedir. Zorunlu

* Bu tablo Eurydice, 2005'den uyarlanmıştır. Diğer ülkelerde zorunlu yabancı dil belirtilmemiştir.

yabancı dil belirtilmeyen ülkelerin tümünde ise (Birleşik Krallık ve İrlanda hariç) İngilizce seçmeli ders olarak önerilmekte ve öğretilmektedir.

Resmi evraklarda adı geçen ve okulların sunabilecek oldukları dillerin çok büyük bir bölümünün German (örn. Almanca ve İngilizce) ve Latin (örn. Fransızca, İspanyolca) dil ailelerine ait olduğu söylenebilir. Bazı ülkelerin yabancı dil seçenekleri içerisinde Latince ve eski Yunanca gibi, eski dillere de yer verdikleri görülmektedir. Genel eğilimden farklı olarak bazı ülkeler çok geniş bir seçenek sunmaktadır. Bölgesel veya azınlık dilleri veya komşu ülke dilleri kimi ülkelerin yabancı dil seçeneklerinde yer almaktadır; Almanya'da ve Avusturya'da Çekçe, Fransa'da Felemenkçe, Slovenya'da Hırvatça ve Norveç'te Fince gibi. Almanya ve Fransa'da ise Çince ve Japonca'nın seçenekler içerisinde yer aldığı görülmektedir. Ancak, prensipte öğretilebileceğine değinilen bu diller öğretmen ve maddi yetersizlikler veya ilgi eksikliği nedenleriyle her okulda sunulmamaktadır. Macaristan, Polonya ve Bulgaristan'da ise resmi olarak onaylanmış olan bir yabancı dil listesi bulunmamaktadır (Eurydice, 2005). Ancak bu ülkelerde yabancı dil olarak ilköğretim seviyesinde İngilizcenin öğretilme oranları sırasıyla %30, %55 ve %25'dir.

Genel bir değerlendirme yapılacak olursa, İngilizcenin yabancı dil olarak gerek ilköğretimde gerekse ortaöğretimde, özellikle merkezi ve doğu Avrupa ülkelerindeki yaygınlığının giderek arttığı söylenebilir. Makaleye konu edilen 30 Avrupa ülkesinden 14'ünde İngilizce zorunlu yabancı dil olmasına karşın bütün ülkelerde (UK ve İrlanda hariç) yabancı dil olarak farklı oranlarda öğretilmekte ve bunun neticesinde en çok öğretilen yabancı dil konumuna sahip olmaktadır. Genel bir ortalama verilecek olursa, İngilizcenin yabancı dil olarak tüm Avrupa'da öğretilme oranı %71'dir. Geri kalan %29'luk bölümü ise başlıca Fransızca ve Almanca olmak üzere, Tablo 4'te sunulan diğer diller oluşturmaktadır.

Tablo 4*: Diğer Avrupa Ülkelerinde Önerilen Seçmeli Yabancı Diller

	Fransız															
	Belçika Toplumunu	Çekoslovakya	Estonya	İspanya	Fransa	İrlanda	Litvanya	Avusturya	Portekiz	Slovenya	Slovakya	Finlandiya	İngiltere/ Galler	Kuzey İrlanda	İskoçya	Romanya
Arapça	√															
Çekçe																
Danimarka'ca							√						√			
Almanca	√	√	√	√	√	√	√		√	√	√	√	√	√	√	√
Yunanca																
İngilizce	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√	√			√
İspanyolca	√	√			√	√	√	√	√	√	√		√	√	√	√
Estonyaca							√									
Fince														√		
Fransızca		√		√		√		√	√	√		√	√	√	√	√
İrlanda'ca												√				
Gal Dili													√			
Modern İbranice				√												
Hırvatça								√		√						
Macarca								√								
İtalyanca	√			√	√			√		√	√		√	√	√	√
Japonca					√											
Letonya'ca							√									
Felemenkçe	√				√											
Norveççe							√									
Lehçe					√		√									
Portekizce				√	√								√			
Romanya'ca								√								
Rusça		√	√	√			√	√		√			√			√
Slovakça							√									
Slovence							√									
İsveççe							√					√				
Türkçe					√											
Urduca															√	
Çince					√											
Eski Yunanca	√			√	√			√							√	
Latince	√			√	√			√		√					√	

* Bu tablo Eurydice, 2005'den uyarlanmıştır. Tablo 3'de yer verilen ülkelerde önerilen seçmeli yabancı dil dersleri bu tabloya dahil edilmemiştir.

3. Avrupa’da İlköğretim Birinci Kademe Yabancı Dillerin Öğretimi İçin Ayrılan Süre

Tablo 5*: İlköğretim Birinci Kademe ve İkinci Kademe Yabancı Dillerin Zorunlu Olarak Öğretilmesi İçin Ayrılması Önerilen Yıllık Asgari Ders Saatleri

Ülke	İlköğretim Birinci Kademe Önerilen Asgari Saat	İlköğretim İkinci Kademe Önerilen Asgari Saat
Belçika (Fransız toplumu)	20	121
Belçika (Alman toplumu)	101	162
Çekoslovakya	33	84
Danimarka	40	200
Almanya	30	216
Estonya	66	158
Yunanistan	39	140
İspanya	57	113
Fransa	32	132
İtalya	80	93
Kıbrıs	24	117
Letonya	35	123
Litvanya	13	132
Lüksemburg	351	310
Macaristan	28	163
Malta	159	239
Avusturya	30	102
Polonya	37	84
Portekiz	40	125
Slovenya	39	85
Finlandiya	38	133
İsveç	67	133
İzlanda	31	168
Liechtenstein	18	165
Norveç	39	128
Romanya	29	117
Yıllık Ders saatleri ortalaması	56,7	143,9

Son on yılda, yabancı dillerin zorunlu olarak öğretilmesi için ayrılan yıllık (akademik yıl) asgari sürelerde sadece birkaç önemli değişiklik meydana gelmiştir. Bu durum özellikle yabancı dillerin zorunlu olarak öğretildiği ülkelerin ilköğretim birinci kademeleri için geçerlidir (bkz. Tablo 5). 1992, 1997 ve 2002 yıllarında

* Bu tablo Eurydice, 2005’den uyarlanmıştır ve veriler 2002/2003 yılına ait olup tabloya sadece ilgili veri bulunan ülkeler dahil edilmiştir. “Yıl” akademik yıl anlamında kullanılmıştır.

ilköğretim birinci kademedeki öğrenciler ortalama 30–50 saat arasında yabancı dil dersleri almaktaydı. Sadece birkaç ülkenin bu genel ders saati uygulamasının dışına çıktığı görülmektedir. En uç örnekler yabancı dil için yılda sadece 13 saatin ayrıldığı Litvanya ve yıllık 351 saat ayrılan Lüksemburg'dur. İlköğretim ikinci kademe ise, değişikliklerin çok daha fazla olduğu söylenebilir. Neredeyse ülkelerin yarısı yabancı dil için ayrılan süreyi az da olsa arttırmıştır. Örneğin, Polonya'da 1992'de yıllık 56 saat yabancı dil dersi varken bu rakam 2002'de 84'e ve Fransa'da ise 103 saatten 132 saate çıkarılmıştır. Sadece birkaç ülkede ise, tam tersine, süre biraz azaltılmıştır: Çekoslovakya'da 100 saatten 84 saate ve Estonya'da 166 saatten 158 saate.

Tablo 5'den açıkça görüleceği gibi ilköğretim birinci kademe zorunlu yabancı dil öğretimi için ayrılan süre (saat olarak) ortalaması yıllık 56,7 iken, ikinci kademe bu sürenin ortalaması 143,9'dur. Bu da Avrupa'da ilköğretim ikinci kademe zorunlu yabancı dil öğretimi için daha çok süre ayrıldığını göstermektedir, birinci kademe için ayrılan sürenin neredeyse üç katı. Bu durumun tersi tek durum Lüksemburg'da görülmektedir. Lüksemburg zorunlu yabancı dil öğretimi için ayrılan sürenin birinci kademe daha yüksek olduğu tek ülke konumundadır. İlköğretim birinci kademe zorunlu yabancı dil öğretimi için ayrılan süre bakımından ilk üç ülkenin Lüksemburg (351 saat), Malta (159 saat) ve Belçika'da yaşayan Alman toplumu (101 saat) olduğu söylenebilir. Son üç ülke ise Litvanya (13 saat), Liechtenstein (18 saat) ve Belçika'da yaşayan Fransız toplumdur (20 saat).

Zorunlu yabancı dil öğretimi için ayrılan sürenin, ilköğretim programının geneli göz önünde bulundurulduğunda aldığı pay ortalama %10'la %12 arasında değişim göstermektedir. Zorunlu yabancı dil için asgari saatlerin belirlenmiş olduğu ülkelerde, ilköğretim birinci kademe zorunlu yabancı dil için ayrılan pay ikinci kademeden daha düşüktür. Bu durum az önce değinilen asgari ders saatleri ile paralellik göstermektedir. Bu durumun asıl nedeni ise ilköğretim ikinci kademe ikinci bir yabancı dil öğrenilmesinin karşılaştırma yapılan ülkelerin yarısından fazlasında zorunlu olmasından kaynaklanmaktadır. İlköğretim birinci kademe ise sadece bir zorunlu yabancı dil dersi bulunmaktadır ve bu öğretim, genelde burada karşılaştırılan çoğu ülkede birinci sınıfta başlamaz. Bu nedenle ilköğretim birinci kademe zorunlu yabancı dillerin genel öğretim programındaki payı ortalama %7 dolaylarındayken, ikinci kademe bu oran %16'ya çıkmaktadır (bkz. Tablo 6).

Avrupa'da ilköğretim ikinci kademe zorunlu yabancı dil öğretimi için genel öğretim programından daha çok pay ayrıldığı görülmektedir. Bu durumun tersi tek durum Lüksemburg örneğidir. Lüksemburg zorunlu yabancı dil öğretimi için genel öğretim programından ayrılan payın birinci kademe daha yüksek olduğu tek ülke konumundadır. İlköğretim birinci kademe zorunlu yabancı dil öğretimi için genel öğretim programından ayrılan pay bakımından ilk üç ülke; Lüksemburg (%39,3), Malta (%20,4) ve Belçika'da yaşayan Alman toplumu (%11,9), son üç ülke ise; Liechtenstein (%2,2), Litvanya ve Belçika'da yaşayan Fransız toplumdur (%2,4).

Tablo 6*: İlköğretim Birinci Kademe ve İkinci Kademede Zorunlu Yabancı Dillerin Genel Öğretim Programları İçerisindeki Yüzdesi

Ülke	İlköğretim Birinci Kademe İçerisindeki Yüzdesi	İlköğretim Kademede Yüzdesi	İkinci İçerisindeki
Belçika (Fransız toplumu)	2,4	14,3	
Belçika (Alman toplumu)	11,9	16,7	
Çekoslovakya	5,3	10,4	
Danimarka	5,6	22	
Almanya	4	22,1	
Estonya	9,9	18,8	
Yunanistan	5,5	15,4	
İspanya	6,8	11,9	
Fransa	3,4	13,6	
İtalya	8,2	10,4	
Kıbrıs	2,9	15	
Letonya	7,3	16,8	
Litvanya	2,4	15,3	
Lüksemburg	39,3	34,4	
Macaristan	3,5	15,9	
Malta	20,4	27,8	
Avusturya	4,4	10,6	
Polonya	5	9,6	
Portekiz	4,4	13,4	
Slovenya	5,9	10,4	
Finlandiya	5,8	14,6	
İsveç	9,3	17	
İzlanda	4	18,9	
Liechtenstein	2,2	16,9	
Norveç	5,9	10	
Romanya	5,3	15	
Ortalama yüzdesi	7,3	16	

Son olarak ise Avrupa ülkelerinde birinci zorunlu yabancı dil öğretiminin zorunlu eğitim sürecinin genelinde toplam ne kadar (yıl ve saat bazında) sürdüğüne değinmek bu bölüm için tamamlayıcı bir konu olacaktır. Aslında birinci zorunlu yabancı dil öğretimi için ayrılan yıl sayısı aynı zamanda toplam ne kadar saat süreceğini de yansıtmaktadır (bkz. Tablo 7). Bu iki unsur karşılaştırıldığında, birinci zorunlu yabancı dilin sadece kısıtlı yıllarca öğretildiği ülkelerin çoğunda toplam saatinde düşük olduğu görülmektedir. Bunun tersine birinci zorunlu yabancı dilin

* Bu tablo Eurydice, 2005'den uyarlanmıştır ve veriler 2002/2003 yılına ait olup tabloya sadece ilgili veri bulunan ülkeler dahil edilmiştir.

zorunlu eğitim sürecinin büyük bir bölümünde öğretildiği ülkelerde ise yabancı dil öğretimine ayrılan toplam saat çok daha yüksektir.

Genel olarak değerlendirildiğinde zorunlu eğitim süreci içerisinde en çok birinci zorunlu yabancı dil saatinin önerildiği ilk üç ülkenin Malta (1598 saat), Almanya (1127 saat) ve Belçika'da yaşayan Alman toplumu (1092 saat) olduğu görülmektedir. Son üç ülke ise Bulgaristan (284 saat), Romanya (350 saat) ve Kıbrıs'tır (360 saat). Zorunlu eğitim sürecinin genelinde birinci zorunlu yabancı dil öğretiminin yıl bakımından en uzun devam ettiği ilk üç ülke ise Malta (11 yıl), Norveç (10 yıl) ve 9 yıllı Belçika'da yaşayan Alman toplumu, Lüksemburg, Macaristan ve Avusturya'dır.

Tablo 7*: Genel Zorunlu Eğitim Sürecinde Birinci Zorunlu Yabancı Dil Öğretimi İçin Önerilen Toplam Saat İle Bu Öğretimin Kaç Yıl Devam Ettiğinin Karşılaştırılması

Ülke	Birinci zorunlu yabancı dil öğretimi için önerilen toplam saat	Birinci zorunlu yabancı dil öğretiminin kaç yıl sürdüğü
Belçika (Fransız toplumu)	485	5
Belçika (Alman toplumu)	1092	9
Çekoslovakya	530	6
Danimarka	510	6
Almanya	1127	8
Estonya	551	7/9
Yunanistan	420	6
İspanya	790	8
Fransa	713	8
İtalya	803	8
Kıbrıs	360	6
Letonya	469	7
Litvanya	555	7
Lüksemburg	Veri yok	9
Macaristan	984	9
Malta	1598	11
Avusturya	630	9
Polonya	477	6
Slovenya	492	6
Slovakya	627	6
Finlandiya	456	7/9
İsveç	480	6/9
İzlanda	384	6
Liechtenstein	510	7
Norveç	527	10
Bulgaristan	284	5
Romanya	350	6
Ortalamalar	623,2	7,3

* Bu tablo Eurydice, 2005'den uyarlanmıştır ve veriler 2002/2003 yılına aittir.

4. Avrupa’da İlköğretim Seviyesinde Yabancı Dilleri Kim Öğretmektedir ve Hizmet-Öncesi Eğitim Sürecinin İşleyişi

Avrupa’da ilköğretim genelinde yabancı dil öğretiminin üç farklı öğretmen tipi tarafından yürütüldüğü görülmektedir (Eurydice, 2005, s. 83-84):

- a) Sınıf Öğretmenleri (general non-specialist teacher);
- b) Yarı-uzman yabancı dil öğretmenleri (semi-specialist teacher of foreign languages): bir veya daha fazla yabancı dilden ve en az üç farklı dersten oluşan bir grup dersi öğretmek üzere yeterlilik kazanan öğretmenler;
- c) Uzman yabancı dil öğretmenleri (specialist teacher of foreign languages): sadece yabancı dil öğretmek üzere yeterlilik kazanan veya bir tanesi yabancı dil olmak üzere, iki farklı dersi öğretmek için yeterliliği bulunan öğretmenler.

Bu çalışmaya konu edilen Avrupa ülkelerinin çok büyük bir bölümünde ilköğretim birinci kademe yabancı dil öğretimi sınıf öğretmenleri tarafından gerçekleştirilmektedir. Malta’da ilköğretim birinci kademe yabancı dil derslerini yarı-uzman yabancı dil öğretmenleri gerçekleştirmektedir. Yedi ülkede ise (Çekoslovakya, Yunanistan, İspanya, Polonya, Slovakya, Bulgaristan ve Romanya) ilköğretim birinci kademe yabancı dil derslerinin sadece uzman yabancı dil öğretmenleri tarafından yürütülmesi öngörülmektedir. Estonya’da ise ilköğretim birinci kademe yabancı dil derslerini hem yarı-uzman yabancı dil öğretmenleri hem de uzman yabancı dil öğretmenleri yürütmektedir. Belçika Fransız toplumunda ve Fransa’da ise bu görev sınıf öğretmenlerine ve/veya uzman yabancı dil öğretmenlerine verilmiştir (Eurydice, 2005).

İlköğretim ikinci kademede ise burada karşılaştırılan ülkelerin yarısından daha fazlasında uzman yabancı dil öğretmenlerinin bu sorumluluğu alması öngörülmüştür. Belçika Flaman Toplumunu ve Danimarka’da yabancı dil öğretmenleri yarı-uzman yabancı dil öğretmeni statüsünde eğitim almaktadır. Almanya’da ise okul tipine bağlı olarak, yarı-uzmanlar ya da uzman yabancı dil öğretmenleri ikinci kademe derslerini yürütmektedir. İsveç’te de yarı-uzman yabancı dil öğretmenleri bu seviyede yabancı dil derslerini yürütse de uzmanların yürütmesi daha yaygındır (Eurydice, 2005).

Burada karşılaştırılan ülkelerin tümünde yarı-uzman ve uzman yabancı dil öğretmenlerinin hizmet-öncesi eğitimleri yüksek öğretim seviyesindedir ve çoğu ülkede üniversite diploması (lisans) ile sonuçlandırılır. Bu seviye “International Standard Classification of Education” (ISCED, 1997*) tarafından ISCED seviye 5A

---

* Bu tip yüksek öğretim programlarına girebilmek için ISCED tarafından belirlenen 3. ve 4. seviyeleri başarı ile tamamlamış olmak gerekir. Çoğunluğu teorik bir akademik oryantasyona dayalı olup 4 yıl veya daha uzun süren programlar ISCED 5A, mesleki oryantasyona dayalı olup 3 yıl veya daha az süren programlar ise 5B kodludur.

olarak belirlenmiştir. Bu tarz bir eğitim genelde dört veya beş yıl sürer. Romanya’da ise ilköğretim birinci kademede ders verecek olan uzman yabancı dil öğretmenleri üç yıl süren ve lisans diploması ile sonuçlanmayan bir eğitimden geçerler (ISCED seviye 5B). Bu durum ilköğretim ikinci kademede Belçika Flaman Toplum, Danimarka ve Avusturya’daki öğretmenler için de geçerlidir (Eurydice, 2005). Tablo 8 bu konuda bilgi sunmaktadır.

Tablo 8’den de görüleceği gibi, sekiz ülkede ilköğretim birinci ve ikinci kademelerde derse giren uzman ve yarı-uzman yabancı dil öğretmenlerinin hizmet öncesi eğitimleri ISCED 5A ve ISCED 5B seviyelerinde yürütülmektedir. Üç ülkede ise sadece ISCED 5B seviyesinde hizmet-öncesi eğitim verilmektedir. Geri kalan ülkelerde ise lisans diploması ile tamamlanan ISCED 5A seviyesinde hizmet-öncesi eğitim verildiği görülmektedir. İlköğretim birinci kademe yabancı dil derslerini yürüten sınıf öğretmenlerinin hizmet-öncesi eğitimleri ile ilgili ise farklı uygulamalar olduğu göze çarpmaktadır. Kimi ülkede, yabancı dil sınıf öğretmenliği lisans programlarının zorunlu bir dersi kimilerinde ise seçmeli bir derstir. Genel olarak bakıldığında ise, yabancı dil öğretecek olan sınıf öğretmenlerinin hizmet-içi eğitim kurslarına alındıkları yaygın bir uygulama biçimi olarak karşımıza çıkmaktadır.

İlgili ülkelerin merkezi eğitim otoriteleri öğretmen yetiştiren eğitim kurumlarına, öğretmen adaylarının yabancı dil öğretebilmek için hangi alanlarda eğitim görmeleri gerektiği konusunda tavsiyelerde bulunabilir. Bu anlamda değerlendirildiğinde yabancı dil öğretecek olan öğretmen adaylarının hizmet-öncesi eğitim programlarında dört temel unsur yer almaktadır (Eurydice, 2005)

- a) *Bir veya birkaç dil öğrenilmesi:* öğretmen adaylarının bir veya birkaç yabancı dilde kapsamlı bilgi edinmeleri ve hatta yenilerini öğrenmeleri;
- b) *Yabancı dil öğretimi hakkında teorik yöntem kursları;* bu kurslar özel öğretim yöntemleri ve farklı dil öğrenme teorileri gibi dersleri kapsamaktadır;
- c) *Yabancı dil ile ilgili okul deneyimi ve öğretmenlik uygulamaları:* okullarda geçirilen bu süre öğretmen adaylarının gerçek çalışma ortamlarında deneyim kazanmalarının sağlanmasını hedeflemektedir; ve
- d) *Öğretilecek olan dilin konuşulduğu ülke veya ülkelerde geçirilecek olan süre:* öğretmen adaylarının öğretecek oldukları dil ve o dilin kültürüyle doğrudan etkileşim içine girerek daha yakından tanımlarını hedefler.

Tablo 8*: İlköğretim Birinci ve İkinci Kademe Derse Giren Uzman ve Yarı-Uzman Yabancı Dil Öğretmenlerinin Hizmet-Öncesi Eğitim Seviyeleri ve Süreleri

Ülke	Hizmet-öncesi Eğitim Seviyesi	Kaç Yıl Sürdüğü
Belçika (Fransız Toplum)	ISCED 5B	3
Belçika (Alman Toplum)	Çoğu öğretmen adayı Belçika Fransız Toplumunda eğitim görmektedir	-
Belçika (Flaman Toplum)	ISCED 5B	3
Çekoslovakya	ISCED 5A	4
Danimarka	ISCED 5B	4
Almanya	ISCED 5A	5,5
Estonya	ISCED 5A/ ISCED 5B	4/5
Yunanistan	ISCED 5A	4
İspanya	ISCED 5A/ ISCED 5B	4/3
Fransa	ISCED 5A	5
İrlanda	ISCED 5A	4
İtalya	ISCED 5A	5
Kıbrıs	ISCED 5A	4
Letonya	ISCED 5A/ ISCED 5B	4/4
Litvanya	ISCED 5A/ ISCED 5B	4/3
Lüksemburg	ISCED 5A	6
Macaristan	ISCED 5A	6
Malta	ISCED 5A	4
Hollanda	ISCED 5A	4
Avusturya	ISCED 5A/ ISCED 5B	5,5/3
Polonya	ISCED 5A/ ISCED 5B	5/3
Portekiz	ISCED 5A	5
Slovenya	ISCED 5A	4,5
Slovakya	ISCED 5A	5
Finlandiya	ISCED 5A	5
İsveç	ISCED 5A	4,5
UK (İngiltere/Galler/Kuzey İrlanda)	ISCED 5A	6
UK (İskoçya)	ISCED 5A	5
İzlanda	ISCED 5A	4
Liechtenstein	Öğretmen adayları Avusturya veya İsviçre'de eğitim görmektedir	-
Norveç	ISCED 5A/ ISCED 5B	4/4
Bulgaristan	ISCED 5A	4
Romanya	ISCED 5A/ ISCED 5B	4/3

Tablo 9, çalışmaya konu edilen ülkelerde ilköğretim birinci ve ikinci kademelerde hangi öğretmenlerin yabancı dil derslerine girdiklerini ve bu öğretmenlerin hizmet-öncesi eğitimlerinde hangi unsurların yer aldığını göstermesi açısından oldukça önemlidir.

* Bu tablo Eurydice, 2005'den uyarlanmıştır ve veriler 2002/2003 yılına aittir.

Tablo 9*: İlköğretim Birinci ve İkinci Kademedeki Yabancı Dil Derslerine Giren Öğretmenler ve Hizmet-öncesi Eğitimlerindeki Temel Unsurlar

Ülke	Öğretmen	Bir veya birkaç dil öğrenilmesi	Yabancı dil öğretimi hakkında teorik yöntem kursları	Yabancı Dil ile ilgili deneyimi ve öğretmenlik uygulamaları	Öğretilecek olan dilin konuşulduğu ülkede geçirilecek olan süre
Belçika	sınıf öğretmeni (Fransız Toplumu)	X	X	X	X
	uzman öğretmen	√	√	√	√
BE	sınıf öğretmeni (Alman Toplumu)	√	√	√	X
BE	sınıf öğretmeni (Flaman Toplumu)	X	X	X	X
	yarı uzman	X	X	X	X
Çekoslovakya	uzman öğretmen	X	X	X	X
Danimarka	sınıf öğretmeni	X	X	X	X
	uzman öğretmen	X	X	X	X
Almanya	yarı uzman	√	√	√	X
	uzman öğretmen	√	√	√	X
Estonya	yarı uzman	X	X	X	X
	uzman öğretmen	X	X	X	X
Yunanistan	uzman öğretmen	X	X	X	X
İspanya	uzman öğretmen	X	√	√	X
Fransa	sınıf öğretmeni	√	√	√	X
	uzman öğretmen	√	√	√	X
İrlanda	sınıf öğretmeni	X	X	X	X
	uzman öğretmen	X	X	X	X
İtalya	sınıf öğretmeni	√	√	X	X
	uzman öğretmen	√	√	√	X
Kıbrıs	sınıf öğretmeni	X	X	X	X
	uzman öğretmen	X	X	X	X
Letonya	uzman öğretmen	X	√	√	X
Litvanya	uzman öğretmen	X	X	X	X
Lüksemburg	sınıf öğretmeni	√	√	√	X
	uzman öğretmen	√	√	√	√
Macaristan	sınıf öğretmeni	√	√	√	X
	uzman öğretmen	√	√	√	X
Malta	yarı uzman	X	√	X	X
	uzman öğretmen	√	√	X	X
Hollanda	sınıf öğretmeni	√	√	X	X
	uzman öğretmen	√	X	√	X
Avusturya	sınıf öğretmeni	X	√	X	X
	uzman öğretmen	X	√	√	X
Polonya	uzman öğretmen	√	√	√	X
Portekiz	sınıf öğretmeni	X	X	X	X
	uzman öğretmen	X	X	X	X
Slovenya	sınıf öğretmeni	√	X	X	X
	uzman öğretmen	X	√	√	X
Slovakya	uzman öğretmen	√	√	√	X
Finlandiya	sınıf öğretmeni	√	X	X	X
	uzman öğretmen	√	√	√	X
İsveç	sınıf öğretmeni	X	X	X	X

* Bu tablo Eurydice, 2005'den uyarlanmıştır ve veriler 2002/2003 yılına aittir.

(Tablo 9'un Devamı)		Bir veya birkaç dil öğrenilmesi	Yabancı dil öğretimi hakkında teorik yöntem kursları	Yabancı dil ilgili deneyimi ve öğretmenlik uygulamaları	Okul ve öğretilecek olan dilin konuşulduğu ülkede geçirilecek olan süre
Ülke	Öğretmen				
UK (İngiltere/Galler/Kuzey İrlanda)	uzman öğretmen	X	X	X	X
	sınıf öğretmeni	X	X	X	X
UK (İskoçya)	uzman öğretmen	X	√	√	X
	sınıf öğretmeni	X	√	X	X
İzlanda	uzman öğretmen	√	√	X	√
	sınıf öğretmeni	X	X	X	X
Liechtenstein	uzman öğretmen	X	X	X	X
		Öğretmen eğitimi yurt dışında (Avusturya veya İsviçre) gerçekleştirilmektedir			
Norveç	yarı uzman	X	√	√	X
	uzman öğretmen	X	√	√	X
Bulgaristan	uzman öğretmen	X	X	X	X
Romanya	uzman öğretmen	X	X	X	X

X= belirlenmemiş veya tercih eğitim kurumlarına bırakılmıştır.

√= merkezi eğitim otoriteleri tarafından belirlenmiş.

Tablo 9'dan da açıkça görüleceği gibi Avrupa ülkelerinin büyük bir bölümünde, her türlü öğretmen adayının; ister sınıf öğretmeni, ister yarı-uzman yabancı dil öğretmeni, isterse de uzman yabancı dil öğretmeni adayları olsun, yabancı dil öğretimi hakkında teorik olarak yöntem kursları alması zorunludur. Bunun yanı sıra okul deneyimi ve öğretmenlik uygulamalarının da yaygın olduğu görülmektedir. Bazı ülkelerde ise öğretmen yetiştiren eğitim kurumları hangi konu ve alanlarda eğitim vereceklerine karar vermek için ya tamamen özgürdürler ya da resmi belgelerde bu konuyla ilgili açık ifadeler yer almamaktadır. Bu nedenle bu eğitim kurumları okul deneyimi ve öğretmenlik uygulamasının zorunlu mu, yoksa seçmeli mi olacağına kendileri karar vermek durumundadır.

Sınıf öğretmen adaylarına hizmet-öncesi eğitimleri boyunca yabancı dil öğrenmeleri için en az ne kadar ders ayrıldığı sadece Belçika Alman Toplumu, Lüksemburg ve Slovenya için tam olarak hesaplanabilmektedir. Uzman yabancı dil öğretmeni adayları için ise yine burada karşılaştırılan Avrupa ülkelerinin yarısında net bir oran vermek mümkün değildir, çünkü kurumlar büyük oranda öğretim programlarını kendileri belirlerler. Bu oranın hesaplanabildiği ülkelerde ise, genel ortalamalar her zaman %20'nin üzerindedir. Hatta Avusturya'da %70, Estonya'da %52 dolaylarındadır. Aynı durum öğretmen adaylarının okul deneyimi ve öğretmenlik uygulamaları için de geçerlidir. Çekoslovakya, Yunanistan, İrlanda, Litvanya, Hollanda, Slovakya, İzlanda ve Bulgaristan'da eğitim kurumları bu sürenin ne kadar olacağına karar verilmesinde tamamen özerktirler. Bu sürenin belirlenmiş olduğu ülkelerde ise, oranların bir ülkeden başka bir ülkeye farklılıklar gösterdiği görülmektedir. Bir iki örnek verilecek olursa, bu oran İspanya'da %10 dolayındayken, Malta, Slovenya ve İskoçya'da %50 seviyelerine kadar ulaşmaktadır (Eurydice, 2005).

5. Avrupa’da İlköğretim Birinci Kademe Zorunlu Yabancı Dil Programlarında Yer Alan Öncelikler

Herhangi bir yabancı dilde etkili iletişim kurabilmek, birkaç farklı beceri alanında uzmanlaşmayı gerektirir. En genel tanımla, bu beceriler; dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileridir. Ancak bu dört temel beceriye ilişkin belirlenen eğitimsel hedeflerin her ülkede eşit oranda olmadığı ve bazı farklılıklar bulunduğu göze çarpmaktadır. Yabancı dil öğretim programlarında bu becerilere açık bir ifade ile yer veren ülkelerde, özellikle ilköğretim birinci kademe yabancı dil öğretim programlarının konuşma ve dinleme becerilerinin öğretilip geliştirilmesi üzerine yoğunlaştığı ve bu iki temel beceriyi yabancı dil öğretiminin öncelikli hedefleri olarak belirlediği dikkat çekicidir (Eurydice,2005).

Yabancı dil öğretim programlarında dört temel becerinin eşit oranda önem taşıdığı belirtilen ülkelerde ise zorunlu yabancı dil öğretiminin 9 yaş ve sonrasında başlatıldığı görülmektedir. İlköğretim birinci kademe yabancı dil öğretim programlarında öncelik olarak dinleme ve konuşma becerilerine yer veren ülkelerde zorunlu eğitimin bitiminde ise dört temel beceriye eşit oranda önem verilmekte veya öncelik konusuna herhangi bir atıfta bulunulmamaktadır. Tablo 10, bu çalışmaya konu edilen Avrupa ülkelerinin yabancı dil programlarındaki öncelikleri özetlemektedir.

Tablo 10*: İlköğretim Birinci Kademe Zorunlu Yabancı Dil Öğretim Programlarında Yer Alan Öncelikler

Ülke	Dinleme	Konuşma	Okuma	Yazma	Becerilerin Hepsini Eşit Derecede Önemlidir	Öncelik Konusuna Atıf Yoktur
Belçika (Fransız Toplum)	•	•	•			
Belçika (Alman Toplum)	•	•				
Belçika (Flaman Toplum)					•	
Çekoslovakya	•	•				
Danimarka					•	
Almanya	•	•				
Estonya					•	
Yunanistan						•
İspanya					•	
Fransa	•	•				
İrlanda	Öğretim programında zorunlu yabancı dil dersi bulunmamaktadır					
İtalya	•	•				
Kıbrıs					•	
Letonya					•	
Litvanya					•	
Lüksemburg					•	
Macaristan					•	
Malta	•	•				
Hollanda	•	•	•			
Avusturya	•	•				
Polonya	•	•				
Portekiz					•	
Slovenya					•	
Slovakya					•	
Finlandiya						•
İsveç	•	•				
UK (İngiltere/Galler/Kuzey İrlanda)					•	
UK (İskoçya)						•
İzlanda					•	
Liechtenstein					•	
Norveç					•	
Bulgaristan					•	
Romanya	•	•	•			

* Bu tablo Erydice, 2005'den uyarlanmıştır ve veriler 2002/2003 yılına aittir.

SONUÇ

Buraya kadar yapılan tartışmaların ışığı altında, ilköğretim birinci kademe yabancı dil öğretiminin Avrupa ülkelerinde özellikle son on yıldan bu yana oldukça yaygın bir eğitim politikası olarak karşımıza çıktığını görmekteyiz. Bu durumun temel nedenlerinden birisi Avrupa’da meydana gelen politik ve siyasi oluşumlardır. Yabancı dil öğretiminin bu alanda yapacağı katkının önemi bir kez daha anımsanmış ve bunun sonucunda Avrupa’da zorunlu yabancı dil öğretimi geçmişe kıyasla çok daha erken yaşlardan itibaren başlatılır hale getirilmiştir. 2003 yılı itibariyle Avrupa’da zorunlu yabancı dil öğretime başlama yaşının aritmetik ortalaması 8,2’dir. Bu rakamın çoğu Avrupa ülkesinde aşağı yukarı ilköğretim birinci kademe 1. ve 2. sınıfa karşılık geldiği söylenebilir. Bu oranın 1974 ve 1984 yıllarında ortalama 10 yaş civarında olduğunu hatırlayacak olursak, son otuz yılda ilköğretim birinci kademe zorunlu yabancı dil öğretiminin yaklaşık iki yıl öne alındığını ifade edebiliriz. Avrupa ülkelerinden ilköğretim birinci kademe zorunlu yabancı dil eğitimi olmayan ülkeler Birleşik Krallık ve İrlanda’dır. Ancak Birleşik Krallıkta çoğu ilköğretim birinci kademe okulunun seçmeli olarak yabancı dil eğitimine başladığı bu çalışmada ayrıntılarıyla belirtilmiştir.

Avrupa ülkeleri genelinde ilköğretim seviyesinde en çok öğretilen yabancı dil İngilizcedir. İngilizcenin öğretilme oranı Avrupa genelinde %71’dir. %29’luk bölüm ise Fransızca ve Almanca başta olmak üzere diğer dillerden oluşmaktadır. İlköğretim birinci kademe yabancı dil öğretimi için ayrılan süre (saat olarak) ortalaması yıllık (akademik yıl) 56,7 saattir. İkinci kademe ise bu süre ortalamasının 143,9 saate çıktığı görülmektedir. Bu durumda yabancı dillerin öğretimi için ikinci kademe daha çok süre ayrıldığı sonucuna ulaşılabilir. İlköğretim birinci kademe yabancı dil öğretiminin genel öğretim programından aldığı payın Avrupa ortalaması ise %7,3’tür. Bu oran ikinci kademe %16’ya çıkmaktadır.

Avrupa’da ilköğretimin geneli içerisinde yabancı dil öğretimini sınıf öğretmenleri, yarı-uzman yabancı dil öğretmenleri ve uzman yabancı dil öğretmenleri yürütmektedir. İlköğretim birinci kademe yabancı dil öğretiminde sınıf öğretmenleri ve yarı-uzman yabancı dil öğretmenlerinin çoğunlukla görev aldıkları, ikinci kademe ise çoğunlukla uzman yabancı dil öğretmenlerinin görev aldıkları görülmektedir. Yarı-uzman ve uzman yabancı dil öğretmenlerinin hizmet-öncesi eğitimleri çoğunlukla ISCED 5A (lisans) ve ISCED 5B (3 yıllık mesleki oryantasyon) düzeyindedir. Sadece iki ülkede (Belçika ve Danimarka) bu öğretmenlerin hizmet-öncesi eğitimi ISCED 5B seviyesinde yürütülmektedir. İlköğretim birinci kademe yabancı dil derslerinin sadece sınıf öğretmenleri tarafından yürütüldüğü sekiz ülkede, sınıf öğretmenlerinin hizmet-öncesi eğitimlerinde yabancı dil öğretim yöntemleri dersleri ve ilgili konuda okul deneyimi ve uygulamaları yer almaktadır. Diğer dokuz ülkede ise yabancı dil ile ilgili zorunlu bir boyut yer almamaktadır. Sınıf öğretmenleri hizmet-öncesinde yabancı dil dersleri

alsın veya almasın, Avrupa'daki genel uygulama sınıf öğretmenlerinin bu alanda hizmet-içi kurslar yoluyla eğitilip, bilinçlendirilmeleri yönündedir.

Son olarak yabancı dil öğretim programlarında yer alan önceliklere değinilecektir. Genel olarak bakıldığında yabancı dil programlarının dinleme, konuşma, okuma ve yazma becerileri üzerine yapılandırıldıkları görülmektedir. Kimi ülke öğretim programlarında kademeye göre öncelik verilen beceri alanları açıkça belirtilmiş, kimilerinde ise herhangi bir öncelik belirtilmeksizin bu dört beceriye eşit derecede önem verilmesi gerektiğine vurgu yapılmıştır. Yapılan analiz sonucu, özellikle ilköğretim birinci kademe yabancı dil öğretim programlarının, öğretim önceliklerinin belirtildiği ülkelerde, dinleme ve konuşma becerileri üzerine yoğunlaştığını ve bu becerilerin geliştirilmesine önem verildiği tespit edilmiştir. Bu çalışmaya konu edilen Avrupa ülkelerinin on ikisinde bu öncelik durumu söz konusudur. Yedi ülkede dört beceriye eşit oranda önem verildiği belirtilmiş olup, üç ülkede ise öncelik konusuna ilişkin herhangi bir atıfta bulunulmadığı saptanmıştır. Dinleme ve konuşma becerilerinin geliştirilmesine öncelik verilen zorunlu yabancı dil öğretiminin dokuz yaş ve öncesi, diğerlerinde ise dokuz yaş sonrası başlatıldığı bilinmektedir.

Öyle görünüyor ki, ilköğretim birinci kademe yabancı dil öğretimi daha çok uzun yıllar Avrupa ülkelerinin eğitim politikalarını meşgul edebilir ve önümüzdeki yıllar içerisinde Avrupa genelinde daha erken yaşlardan başlatılabilir. Öğretim programının içeriği anlamında Avrupa genelinde aşağı yukarı bir uzlaşma olduğu görülmektedir. Ancak ilköğretim birinci kademe yabancı dil öğretim programında öncelikler konusu ile bu kademedeki yabancı dilleri kimin öğreteceği konusu ile ilgili tam bir uzlaşma olmadığı görülmektedir. O nedenle bu konular hakkında bilimsel çalışmalara hız verilerek sonuçların izlenecek olan eğitim politikalarına etki etmesi sağlanabilir.

KAYNAKLAR

- Driscoll, P. (1999) Modern foreign languages in the primary school: a fresh start. In P.Driscoll & D.Frost (Eds.), *The teaching of modern foreign languages in the primary school*. (pp. 9-26). London: Routledge.
- Driscoll, P. & Frost, D. (1999). Introduction. In P.Driscoll & D.Frost (Eds.), *The teaching of modern foreign languages in the primary school*. (pp. 1-5). London: Routledge.
- Eurydice (2005). *Key data on teaching languages at school in Europe*. Brussels: Eurydice European Unit.
- Hawkins, E. (1987). *Modern languages in the curriculum*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ISCED. (1997). "International Standard Classification of Education." [Online] Retrieved on 28-June-2007, at
URL: http://www.uis.unesco.org/TEMPLATE/pdf/isced/ISCED_A.pdf
- Johnstone, R. (1999). A research agenda for modern languages in the primary school. In P.Driscoll & D.Frost (Eds.), *The teaching of modern foreign languages in the primary school*. (pp. 197-209). London: Routledge.
- Low, L. (1999). Policy issues for primary modern languages. In P.Driscoll & D.Frost (Eds.), *The teaching of modern foreign languages in the primary school*. (pp. 50-63). London: Routledge.
- Sharpe, K. (2001). *Modern foreign languages in the primary school: the what, why & how of early MFL teaching*. London: Kogan Page.
- Singleton, D. (1989). *Language acquisition and the age factor*. Clevedon: Multilingual Matters Ltd.
- Tahta, S., Wood, M. and Loewenthal, K. (1981). Foreign accents: factors relating to transfer of accent from the first language to second language. *Language and Speech*, 24(3), 265-272.
- Vilke, M. (1988). Some psychological aspects of early second-language acquisition, *Journal of Multilingual and Multicultural Development*, 9, 1-2.